

La sfârșitul Istoriei Artei, Paul Johnson explică prăbușirea rapidă a artelor în modernitate prin dispariția sistemului de educație bazat pe relația dintre maestru și ucenic. Maeștrii nu mai aveau ucenici iar ucenicii nu mai aveau de la cine să învețe. Un cerc vicios deloc neîntâmplător dacă viziunea predominantă asupra artistului este aceea a unui geniu înnăscut și neînțeleș a cărui trăsătură principală este originalitatea.

Excedați de această idee modernă, uităm că nu a existat niciun un artist semnificativ până în modernitate care să nu se fi format într-un atelier, sub comanda unui maestru. Marile figuri ale Renașterii sunt exemplele prin excelență.

Leonardo da Vinci a intrat de la vârsta de 14 ani în atelierul lui Verocchio, considerat cel mai important pictor și sculptor al vremii sale, acolo unde s-au format și alți pictori remarcabili precum Domenico Ghirlandaio, Perugino sau Botticeli. La rândul lor aceștia au devenit maeștri și au format ucenici. La 13 ani în atelierul lui Ghirlandaio intra ca ucenic Michelangelo, care ulterior și-a desăvârșit formația de sculptor sub Bertoldo di Giovanni. Rafael a stat sub oblăduirea lui Perugino mai bine de patru ani, ajungând să picteze într-o manieră foarte apropiată de cea a maestrului său, pentru ca mai apoi să formeze și el viitori pictori, unii dintre ei foarte iluștri, ca Giulio Romano.

Nici măcar personaje foarte dragi modernilor precum Caravaggio nu ies din acest tipar. La 13 ani a intrat ca ucenic la Simone Peterzano, care era un ucenic al lui Tițian.

Munca în atelierul unui artist, care de cele mai multe ori era un bijutier, începea de jos. Învățăcelul trebuia să spele pensulele, să pregătească pânzele și culorile, și abia mai târziu să treacă la execuții simple. Era inevitabil și o școală morală, unde îți învățai locul în lume.

Paideia orientată după un maestru nu funcționa doar în arte. Este suficient să ne gândim la triada filosofilor Socrate-Platon- Aristotel pentru a vedea importanța acestui model de educație.

Însă niciunde nu i se vede mai bine relevanța ca în „știința științelor și arta artelor”: rugăciunea. Aproape fără excepție, marii sfinți au fost ucenici ai altor mari sfinți, formând un „lanț de aur” (Sf. Simeon Noul Teolog) prin care s-a transmis Sfânta Tradiție. Mănăstirea Optina și generațiile succesive de stareți, (de la Leonid și Macarie pâna la Nikon și Sebastian), unii dintre ei canonizați, este poate cea mai recentă ilustrare a continuității tradiției pe durata unui secol. Putem chiar vedea reflexiile puternice ale acestei ultime verigi din lanțul de aur în opera și viața părintelui Serafim Rose.

Relația maestru-ucenic, învățarea din practică și din imitarea unui model viu, nu funcționează doar în artele înalte. Este binecunoscută butada „meseria se fură”. Ce pierdem adesea din vedere este că educația copiilor și practic întreaga organizare familială nu se făcea altfel. Nu existau, din fericire, nici manuale de parenting, nici volume despre „cum să-ți organizezi o viață fericită”. Copiii, de pildă, nu fac ce le spun părinții să facă, ci fac mai întotdeauna ce fac și părinții. Dacă părinții sunt absenți (la „job” sau altundeva) copiii vor face atunci exact ce văd la școală și la afterschool. Nu doar atât, dar și „instrucția” mamelor și gospodinelor se făcea prin ucenicia îndelungată pe lângă mame-gospodine.

Din acest punct de vedere, dispariția artelor frumoase nu e decât un alt simptom, probabil nici măcar cel mai important, al prăbușirii cvasitotale a civilizației. Filosoful politic Patrick Deneen remarca într-un eseu recent că aproape nimeni nu mai știe să facă lucruri elementare și esențiale până acum o generație: să spună cât este ora uitându-se la cer, să construiască, să jupoaie și să tranșeze carnea, să cultive grădina, să gătească, să vâneze, să facă vin, să cânte la un instrument sau să cânte cântecele populare, să danseze, să știe poezie, să știe Scriptura, să coasă, să taie lemne, să caute ciuperci șamd. „Bunica mea putea să facă mai toate lucrurile acestea. Și după mai toate criteriile noastre, contemporanii noștri ar privi-o ca needucată sau ca pe cineva simplu, în pofida multitudinii și complexității lucrurilor pe care știa să le facă”, spune Deneen.

Explicația acestui colaps trebuie pusă în primul rând prin dispariția ucenicilor: nu mai are cine să asculte. Ucenicia pe lângă un maestru presupunea ascultarea, tăierea vocii proprii și lăsarea în mâinile celui mai înțelept sau mai desăvârșit. Într-o vreme în care copilul și tânărul sunt privilegiați deoarece se află pe treapta superioară a progresului și evoluției un astfel de raport nu își mai are rostul sau, și mai rău, se inversează.

Maeștri și ucenici

Scris de Ninel Ganea

Luni, 19 August 2019 08:47

La un nivel filosofic, dispariția relației maestru-ucenic poate fi văzută și ca o consecință probabil neintenționată a preferinței moderne pentru „cunoașterea de tip că”, în defavoarea „cunoașterii de tip cum”. Modernitatea, începând cel puțin cu Descartes, a accentuat tipul de cunoaștere formalizabil și a exclus categoric cunoașterea practică, intuitivă, bazată pe tradiție.

În context distincția poate părea pedantă, însă trebuie ținut cont că ideile au consecințe. Iar data următoare când ne vom întreba tipic de ce nu mai știe nimeni să picteze, să cânte, să spună o rugăciune, să facă o colivă sau să pună murături, răspunsul s-ar putea să aibă legătură cu astfel de distincții pedante.